

**Καθοδήγηση και ανακάλυψη:
Μια συζήτηση για την εξουσία και την πολιτική στην αφηγηματική θεραπεία¹**

Michael White, Michael F. Hoyt² και Jeff Zimmerman³

'Direction and discovery: A conversation about power and politics in narrative therapy (Hoyt, M.F. & Zimmerman, J. interviewers).' In White, M.: *Reflections on Narrative Practice: Essays & interviews* (chapter 6), pp.97-116. Adelaide: Dulwich Centre Publications.

Michael H: Θα ήθελα να ξεκινήσω ζητώντας σου να σκεφτείς πώς θα μπορούσαμε να ισορροπήσουμε τις ιδέες της καθοδήγησης και της ανακάλυψης. Εσύ πώς αντισταθμίζεις τις ιδέες ότι από την μια μεριά ο θεραπευτής δεν είναι ο «κηδεμόνας» της θεραπείας, δεν είναι στο κέντρο της θεραπείας, αλλά από την άλλη είναι υπεύθυνος για την θεραπεία και ταυτόχρονα συμμετέχει ενεργητικά σε αυτήν; Αναρωτιέμαι πώς αυτό είναι διαφορετικό από το να έχεις ένα θεραπευτικό πλάνο και να προσπαθείς να οδηγήσεις τον πελάτη σε ένα συγκεκριμένο σημείο. Τι είναι αυτό το οποίο προσπαθείς να αφουγκραστείς; Υπάρχει ένας τρόπος να ακούς που να σου επιτρέπει να συμμετέχεις αλλά να μην καθοδηγείς; Ή μήπως καθοδηγείς;

Michael W: Σίγουρα παίζουμε έναν ρόλο που είναι κατευθυντικός στο βαθμό που επιλέγουμε τι είναι αυτό από κάθε συζήτηση που θα εξερευνήσουμε περισσότερο. Παίζουμε σημαντικά κατευθυντικό ρόλο σ' αυτό, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι καθοδηγούμε τα πράγματα με την έννοια ότι εμείς δημιουργούμε τις περιγραφές που δίνουν οι άνθρωποι για την ζωή τους. Στις ιστορίες των ανθρώπων που ακούμε σε αυτές τις συζητήσεις υπάρχουν πολλές εκφράσεις που μας δίνουν την δυνατότητα να εισχωρήσουμε σε διαφορετικές αφηγήσεις της ζωής τους. Πάρε για παράδειγμα το βίντεο με την Άλις (Η Άλις, μια γυναίκα που είχε συστηματικά κακοποιηθεί στην παιδική κι εφηβική της ηλικία, εμφανίστηκε σε ένα βίντεο που προβλήθηκε κατά την διάρκεια του εργαστηρίου). Σε αυτές τις συζητήσεις ακούμε συγκεκριμένες εκφράσεις που φανερώνουν γνώσεις και δεξιότητες ζωής που μπορεί να είναι σχετικά άορατες σε αυτούς που μας συμβουλευονται. Η αναγνώριση αυτών των γνώσεων και δεξιοτήτων ζωής πλάθουν την απόκρισή μας σε αυτές τις συζητήσεις. Έτσι αυτό που συμβαίνει είναι ότι παίζουμε έναν ρόλο στην αναγνώριση και στην πλούσια περιγραφή αυτών των άλλων γνώσεων και δεξιοτήτων ζωής, αλλά δεν τις κατασκευάζουμε εμείς. Σκεπτόμενοι πώς η Άλις ξεκίνησε να περιγράφει αυτές τις γνώσεις και δεξιότητες και πώς τις ονόμασε, νομίζω ότι είναι φανερό ότι αυτό είναι κάτι το οποίο δεν θα μπορούσα να κατασκευάσω εγώ. Όλη η περιγραφή της για το «πάθος της για δικαιοσύνη», συμπεριλαμβανομένης της ιστορίας αυτού του πάθους

¹ Η συζήτηση αυτή πραγματοποιήθηκε στις 16 Μαρτίου 1998 στο Κουπερτίνο της Καλιφόρνια. Ο Michael White είχε μόλις ολοκληρώσει το πρώτο μισό ενός διήμερου εργαστηρίου με θέμα "Remembering, definitional ceremony, and rich description"

² Ο Michael Hoyt είναι ψυχολόγος που εργάζεται στην Καλιφόρνια. Είναι συγγραφέας του *Brief therapy and Managed Care* (1995) και του *Some Stories are Better than Others* (2000), εκδότης του *Constructive Therapies*, Vol.1 & 2 (1994, 1996), και του *The Handbook of Constructive Therapies* (1998) και συνεκδότης του *The First Session in Brief Therapy* (1992).

³ Ο Jeffrey Zimmerman είναι διευθυντής του Bay Area Family Therapy Associates στο Κουπερτίνο της Καλιφόρνια. Είναι ο συγγραφέας, μαζί με την Vicky Dickerson, του *If Problems Talked: Narrative Therapy in Action* (1996).

ως μοτίβο στην ζωή της, και πώς αυτό την έχει στηρίξει να επιβιώσει του τραύματος το οποίο έχει υποστεί, στήθηκε σε ένα πλαίσιο το οποίο έδωσε στην Άλις ευκαιρίες για να πάρει ξανά στα χέρια της την ζωή της. Αυτή η περιγραφή της ζωής της, συμπεριλαμβανομένης της ονομασίας της ως «πάθος για δικαιοσύνη», και της ταυτοποίησης αυτών των ιδιαιτεροτήτων που συνιστούν αυτό το μοτίβο, είναι κάτι το οποίο δεν θα μπορούσα να κατασκευάσω μόνος μου.

Jeff: Κατά κάποιο τρόπο νομίζω ότι καθοδηγούμε ένα συγκεκριμένο είδος ανακάλυψης. Καθοδηγούμε ένα είδος συζήτησης η οποία δομεί τα πλαίσια μέσα στα οποία προκαλούμε συγκεκριμένο είδος ανακαλύψεων. Αισθάνομαι ότι κάνω πολύ καλύτερη δουλειά όταν σκέφτομαι με όρους ανακάλυψης παρά όταν προσανατολίζομαι στο να είμαι κατευθυντικός. Προσωπικά το βρίσκω πολύ πιο εύκολο να παραμείνω σ' αυτό το εξερευνητικό κλίμα όταν δουλεύω με παιδιά. Με τους ενήλικες παραπαίω προς το να είμαι παρεμβατικός και αυτό δεν μου αρέσει.

Michael W: Νομίζω ότι όλοι μπορούμε να γίνουμε κατευθυντικοί κάποιες φορές. Υπάρχουν πολλοί τρόποι απομάκρυνσης από αυτό που ο Jeff ονόμασε «ανακάλυψη». Ίσως ένας βαθμός συνειδητότητας αυτού δρα εν μέρει αντισταθμιστικά, αφού μπορεί να μας βοηθήσει να αποφύγουμε να εμπλακούμε στην θεραπεία με έναν τρόπο που απλώς θα επιβεβαιώνει αυτό που, ως θεραπευτές, ήδη γνωρίζουμε. Η επιβεβαίωση του ήδη γνωστού είναι αυτό που μπορεί να λάβει χώρα στο όνομα της θεραπείας. Και οι συζητήσεις που απλώς οδηγούν στην επιβεβαίωση του ήδη γνωστού είναι συχνά αδιέξοδες συζητήσεις.

Michael H: Πώς τα καταφέρνεις να μένεις πιστός στην «ημερήσια διάταξη» του ατόμου που ζητά συμβουλευτική, εν πρώτοις;

Michael W: Το θεματολόγιο των ατόμων πολύ συχνά αλλάζει καθώς η συζήτηση εξελίσσεται. Μπορεί να ξεκινήσουν με ένα πολύ συγκεκριμένο θεματολόγιο και παρ' ότι μερικές φορές αυτό παραμένει σταθερό, υπάρχουν τροποποιήσεις. Καθώς αυτές οι συζητήσεις καθιστούν τα άτομα ικανά να σταθούν σε διαφορετικές περιοχές της ίδιας τους της ζωής, περιοχές που δομούν διαφορετικά την ταυτότητά τους και στις οποίες άλλες γνώσεις και δεξιότητες της ζωής μπορούν να γίνουν πρόσφορες προς εξερεύνηση, θέτουν νέους στόχους για τον θεραπευτικό διάλογο.

Michael H: Πώς αυτός ο προσανατολισμός στον θεραπευτικό διάλογο που περιγράφεις σχετίζεται με την μεταστρουκτουραλιστική έρευνα; Μου φαίνεται ότι υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στο να θέτεις ερωτήσεις με την ελπίδα να φτάσεις κάπου συγκεκριμένα και στο να θέτεις ερωτήσεις των οποίων οι απαντήσεις δεν ξέρεις πού θα σε οδηγήσουν...

Michael W: Νομίζω ότι το να αμφισβητήσει κανείς τις στρουκτουραλιστικές αντιλήψεις για τη ζωή μπορεί να είναι πολύ βοηθητικό σε σχέση με αυτό. Αν δεν υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο σημείο στο οποίο πρέπει να φτάσεις, αν δεν υπάρχουν κατευθύνσεις οι οποίες εκ των προτέρων θεωρούνται νορμάλ ή «αληθινές», τότε υπάρχουν πολλές δυνατότητες να μιλήσουμε για πράγματα για τα οποία δεν είχαμε μιλήσει προηγουμένως και να ταξιδέψουμε σε μέρη που ποτέ δεν είχαμε φανταστεί ότι θα επισκεφτούμε.

Jeff: Βρίσκω τη διάκριση ανάμεσα στο να έχεις μια στάση περιέργειας και στο να έχεις μια στάση «πρόκειται να χτίσω ένα χώρο» πολύ χρήσιμη. Αν μπορώ να ακολουθήσω την εμπειρία του πελάτη και να παραμείνω περίεργος σε σχέση με αυτήν, νομίζω ότι κάνω καλή δουλειά.

Michael H: Άσε με να σου διαβάσω δυο αναφορές και θα ήθελα τις σκέψεις σου πάνω σε αυτές. Και οι δύο αφορούν αυτήν την ισορροπία ανάμεσα στην καθοδήγηση και την ανακάλυψη. Η πρώτη είναι από ένα άρθρο του *Newsweek* που παρουσίαζε την αφηγηματική θεραπεία όπου ο Ντέιβιντ Έπστον (David Epstein) είπε: "Κάθε φορά που θέτουμε μια ερώτηση δημιουργούμε μια πιθανή εκδοχή ζωής" (Cowley & Springen, 1995). Η δεύτερη είναι από μια συνέντευξη του Σαλβαντόρ Μινούτσιν (Salvador Minuchin) στο *Family Therapy Network*, όπου είπε:

Θυμάμαι που είδα τον Michael White να κάνει μια αριστοτεχνική συνεδρία αφηγηματικής θεραπείας, αλλά ήταν σαν να παρακολουθείς ένα τσοπανόσκυλο εν ώρα εργασίας. Συνεχώς πίεζε τους ανθρώπους, με μια σειρά από δομημένες ερωτήσεις, να δουν τις ιστορίες τους με τον πιο θετικό τρόπο που εκείνος ήθελε. Ο θεραπευτής αλλάζει την παλιά ιστορία και πείθει τον πελάτη ότι η νέα ιστορία είναι πιο αληθινή από την παλιά. Όλοι προσφέρουμε στους ασθενείς μας μια γλώσσα και λέμε «Ας ξεκινήσουμε να περιγράφουμε την ζωή σου σε αυτή τη γλώσσα κι εγώ θα σου δώσω λύσεις στη γλώσσα αυτή». Εγώ το κάνω. Όλοι το κάνουμε. (στο Simon, 1996, pp.55-56)

Τι νομίζεις γι' αυτούς τους χαρακτηρισμούς;

Michael W: Πάντα θαυμάζω την αμφισβήτηση του Μινούτσιν για τις θεραπευτικές πρακτικές και τις προσπάθειές του να ενθαρρύνει τους ανθρώπους να αναγνωρίσουν και να ονομάσουν τις σχέσεις εξουσίας μέσα στην θεραπεία. Και παρ' ότι δεν συμφωνώ με την περιγραφή που δίνει για μένα στο απόσπασμα που ανέφερες, νομίζω ότι το ζήτημα του ρόλου και της σημασίας των ερωτημάτων που τίθενται στον θεραπευτικό διάλογο είναι πολύ σημαντικά. Είναι σημαντικό το πώς μπορούμε να μιλάμε για αυτό το ζήτημα με έναν τρόπο που δεν συσκοτίζει τις διαφορές ανάμεσα στις διαφορετικές πρακτικές. Αυτό έχει σημασία διότι αν όλες οι ενέργειες στο όνομα της θεραπείας είναι ισάξιες - αν δεν μπορούμε να διακρίνουμε ανάμεσα σε αυτές τις ενέργειες που επιβάλλονται περισσότερο από αυτές που επιβάλλονται λιγότερο- τότε η διερώτηση για τις θεραπευτικές πρακτικές δεν μας οδηγεί πουθενά και δεν θα έχουμε κανένα κίνητρο να κάνουμε την δουλειά μας με υπευθυνότητα απέναντι στους ανθρώπους που ζητάνε την βοήθειά μας.

Ας μιλήσουμε λοιπόν για την σημασία και τον ρόλο των ερωτημάτων που τίθενται στην αφηγηματική θεραπεία. Μπορούμε να ξεκινήσουμε από αυτό που είπε ο Ντέιβιντ Έπστον και ανέφερες πριν: «Κάθε φορά που θέτουμε μια ερώτηση δημιουργούμε μια πιθανή εκδοχή ζωής». Νομίζω ότι ο Ντέιβιντ αναφέρεται στο ότι μια καλοσχεδιασμένη αφηγηματική ερώτηση προκαλεί εναλλακτικές εικόνες της ταυτότητας του ατόμου. Αλλά δεν αναφέρεται σε ερωτήσεις που έρχονται από το πουθενά και απλώς επιβάλλονται. Αντιθέτως, αναφέρεται σε ερωτήσεις που δομούνται από τον θεραπευτή σε άμεση σχέση με τις εμπειρίες των ανθρώπων. Πώς αυτές οι ερωτήσεις δημιουργούν πιθανές εκδοχές της ζωής; Αυτές οι ερωτήσεις συχνά δημιουργούν αντηχήσεις που διατρέχουν την ιστορία του ανθρώπου, που ακουμπούν πάνω στην εμπειρία, που πυροδοτούν συνηχήσεις. Ξαφνικά το άτομο βρίσκεται να μιλά για κάποιες από τις εμπειρίες των γεγονότων της ζωής του που συντάσσονται και υποστηρίζουν την εικόνα που ήρθε στην επιφάνεια με την ερώτηση.

Συχνά πρόκειται για εμπειρίες γεγονότων ζωής στις οποίες ποτέ δεν είχε δοθεί φωνή. Σε σχέση με την εξέλιξη και κατανόηση αυτής της διαδικασίας έχω βρει την δουλειά του Gaston Bachelard πολύ βοηθητική (Bachelard, 1969).

Michael H: Κάπου αλλού ο Μινούτσιν έκανε ένα άλλο σχόλιο σε σχέση με τον έλεγχο μέσα στον θεραπευτικό διάλογο.

Ο έλεγχος δεν εξαφανίζεται στην οικογενειακή θεραπεία όταν μετονομάζεται σε «συνδημιουργία». Το μόνο που συμβαίνει είναι ότι απλώς η επίδραση του θεραπευτή γίνεται αόρατη. Ασφαλώς στην αφάνεια, παραμένει ανεξιχνίαστη... Η ουσία είναι ότι η κονστρουκτιβιστική προσέγγιση με το να ενισχύει την ιδιοσυγκρασιακή ιστορία, αποκρύπτει τις κοινωνικές δομές οι οποίες είναι επίσης δομικές.[pp.7-8] ... Η κονστρουκτιβιστική πρακτική, με ορισμένες εξαιρέσεις, αποστειρεί από το βλέμμα του θεραπευτή την ανθρώπινη πολυπλοκότητα. (1992, p. 10)

Michael W: Νομίζω ότι είναι δίκαιο να πω ότι ο Μινούτσιν κι εγώ μοιραζόμαστε το ενδιαφέρον της διερεύνησης των πρακτικών εξουσίας που εμπεριέχονται στον θεραπευτικό διάλογο. Εδώ ο Μινούτσιν λέει κάποια πράγματα με τα οποία συμφωνώ. Έχω υπ' όψιν μου περιγραφές πρακτικών που αναφέρονται ως «κονστρουκτιβιστικές» και πράγματι φαίνεται ότι αποκρύπτουν τις σχέσεις εξουσίας στην θεραπεία και αυτό που ο Μινούτσιν αναφέρει ως κοινωνικές δομές. Το να αρνούμαστε τις σχέσεις εξουσίας μέσα στην θεραπεία με αυτόν τον τρόπο, καθιστά τον θεραπευτή λιγότερο υπεύθυνο για την άσκηση εξουσίας και για τις πραγματικές επιπτώσεις που αυτό έχει στην ζωή των ανθρώπων. Και το να συσκοτίζουμε τις «κοινωνικές δομές» που σχηματίζουν τις ιστορίες των ζώων των ανθρώπων σίγουρα ενισχύει την αίσθηση προσωπικής επιβάρυνσης του ατόμου. Έτσι, αυτό που λέει ο Μινούτσιν εδώ με βρίσκει σύμφωνο. Θα συμφωνήσω επίσης με τα σχόλιά του για τις θεραπευτικές πρακτικές που ο ίδιος αποκαλεί «κονστρουκτιβιστικές». Και τονίζω το αποκαλεί διότι δεν γνωρίζω αν οι «κονστρουκτιβιστές», όποιοι κι αν είναι αυτοί, θα συμφωνούσαν με αυτό που ο Μινούτσιν παρουσιάζει ως θέση τους πάνω σε αυτά τα ζητήματα. Όπως αυτός, έτσι κι εγώ, θα ενδιαφερόμουν να ακούσω τις απόψεις των κονστρουκτιβιστών πάνω σε αυτά τα σημαντικά ερωτήματα που σχετίζονται με την εξουσία και τις κοινωνικές δομές.

Jeff: Παρατηρώ ότι είσαι πολύ προσεκτικός στην διάκριση ανάμεσα σε διαφορετικές παραδόσεις της σκέψης και στο πώς αυτές επηρεάζουν τις διαφορετικές θεραπευτικές πρακτικές.

Michael W: Ναι, νομίζω ότι αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό. Για παράδειγμα, αυτό το σχόλιο του Μινούτσιν δεν θεωρώ ότι μπορεί να είναι κριτική για τις πρακτικές που απορρέουν από τον μεταστρουκτουραλισμό, τουλάχιστον όπως τις γνωρίζω εγώ. Ποτέ δεν θεώρησα αυτά που σκέφτομαι και που κάνω ως «κονστρουκτιβιστικά». Δεν έχω μεγάλη οικειότητα με τις ιδέες του κονστρουκτιβισμού ούτε καλή αντίληψη της ιστορίας αυτής της παράδοσης της σκέψης. Δεν υπονοώ ότι ο Μινούτσιν παρουσιάζει ως κονστρουκτιβιστικό αυτό το είδος της μεταστρουκτουραλιστικής έρευνας που διαμορφώνει τις αφηγηματικές εξερευνήσεις, αλλά είναι συνηθισμένο στις μέρες μας διαφορετικές παραδόσεις της σκέψης και πρακτικές να συγχέονται με τρόπο που τελικά να συσκοτίζεται αυτό που πρεσβεύει η κάθε μία. Για παράδειγμα, έχω διαβάσει στην βιβλιογραφία περιγραφές για την σκέψη και τις πρακτικές μου που με παρουσιάζουν ως «αντιρεαλιστή», παρά το γεγονός ότι δεν τρέφω μεγάλη συμπάθεια

γι' αυτήν την παράδοση και παρά το γεγονός ότι βρίσκω αυτή την διαμάχη ανάμεσα στον ρεαλισμό/αντιρεαλισμό άσχετη με αυτό που θεωρώ ότι είναι η μεταστρουκτουραλιστική έρευνα και η αφηγηματική πρακτική. Επίσης με έχουν περιγράψει ως κοινωνικό κονστρουκτιβιστή και μεταμοντέρνο. Παρ' ότι μπορώ να συσχετιστώ και να εκτιμήσω κάποιες από αυτές τις ιδέες που σχετίζονται με τον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό, υπάρχουν πολλά σε αυτήν την παράδοση σκέψης που δεν με ικανοποιούν. Και ξέρω λίγα πράγματα για τον μεταμοντερνισμό που έχει την ρίζα του στην τέχνη και την λογοτεχνία. Και ίσως η ιδιαιτερότητά του χάνεται πια, μιας και όρος μεταμοντερνισμός χρησιμοποιείται συχνά για κάθε ιδέα και πρακτική που δεν αναπαράγει τον θεμελιωτισμό. Αλλά ακόμα και η ιδιαιτερότητα αυτής της περιγραφής κινδυνεύει. Έχω πρόσφατα δει τον μεταμοντερνισμό να εμφανίζεται με την μορφή του ηθικού σχετικισμού «όλα επιτρέπονται», ως αποτέλεσμα του να έχεις ταυτοχρόνως πολλαπλές πεποιθήσεις ή πιστεύω ή θεωρίες για την ζωή, ή ακόμα κι ως ένας «νέος εκλεκτισμός». Νομίζω ότι αυτή είναι μια πολύ ατυχής στροφή, διότι ο μεταμοντερνισμός πια αντιπροσωπεύει αυτό που θα έπρεπε να αντιμάχεται.

Σε κάθε περίπτωση, αυτή η ταύτιση διαφορετικών παραδόσεων σκέψης και πρακτικών δεν είναι καθόλου βοηθητική. Μας οδηγεί σε μια εσφαλμένη αντίληψη των θέσεων των διαφορετικών στοχαστών. Καταστρέφει μια "ατμόσφαιρα" σκέψης με το να κατασκευάζει μια σούπα η οποία είναι τόσο παχιά που τελικά δεν χωνεύεται και οι διαφορετικές γεύσεις δεν διακρίνονται. Ως αποτέλεσμα γίνεται αδύνατη η διάκριση των ενεργειών που γίνονται στο όνομα της θεραπείας. Και οι θεραπευτές αποστερούνται της διαύγειας για την περαιτέρω εξερεύνηση συγκεκριμένων ιδεών και πρακτικών.

Αυτό μπορεί να γίνει και αρκετά διασκεδαστικό! Μερικές φορές, εξαιτίας αυτής της σύγχυσης των διαφορετικών παραδόσεων της σκέψης, έχει υποστηριχτεί ότι σε αυτά που έχω γράψει και σε αυτά που σκέφτομαι και κάνω, δεν έχω αναγνωρίσει καταλλήλως την επιρροή κάποιων στοχαστών. Ταυτοχρόνως λέγεται ότι αν είχα αναγνωρίσει την προσφορά αυτών των στοχαστών, τότε δεν θα είχα γράψει αυτά που έχω γράψει, που σκέφτομαι και κάνω, γιατί τότε δεν θα σκεφτόμουν με αυτόν τον τρόπο και δε θα έπραττα όπως πράττω!

Michael H: Και πιστεύεις ότι αυτές οι σπαζοκεφαλιές είναι αποτέλεσμα αυτής της σύγχυσης διαφορετικών και ξεχωριστών παραδόσεων;

Michael W: Μερικές φορές νομίζω ότι έτσι συμβαίνει. Συχνά οι μεταστρουκτουραλιστικές προτάσεις που δομούν την αφηγηματική θεραπεία συγχέονται με αυτές που βασίζονται στην γλωσσολογική ανάλυση και δομούνται από στρουκτουραλιστικές ιδέες. Πιστεύω ότι το να ξεδιαλύνουμε αυτή τη σύγχυση των διαφορετικών παραδόσεων είναι σημαντική διότι μας δίνει την δυνατότητα να βρούμε μια διέξοδο, ανεξαρτήτως των πεποιθήσεών μας.

Θεωρώ ότι είναι πραγματικά καίριας σημασίας να κρατήσουμε τις διακρίσεις καθαρές και να περιγράψουμε κι άλλες. Γιατί αν συγχέονται οι διακρίσεις είναι πολύ δύσκολο για τους θεραπευτές να επιλέγουν συνειδητά τις ιδέες και πρακτικές που επιθυμούν να υιοθετήσουν, και να κρατούν στο νου τους αυτές τις ιδέες και πρακτικές καθώς ελέγχουν τις επιπτώσεις τους στην δουλειά που κάνουν με τους ανθρώπους που ζητούν την βοήθειά τους. Επίσης αυτή η σύγχυση δεν μας επιτρέπει να βρούμε έναν χώρο στον οποίο να μπορούμε, ανεξαρτήτως των διαφορετικών πεποιθήσεών μας, να κουβεντιάζουμε και ο καθένας από εμάς να επεκτείνει τα όρια αυτού που ήδη γνωρίζει.

Jeff: Αναρωτιέμαι πώς θα μπορούσαμε να κάνουμε αυτές τις κουβέντες. Ειδικά καθώς κοιτάμε την δουλειά των άλλων από έξω, αυτό που βλέπουμε είναι πολύ διαφορετικό από αυτό που βλέπουν αυτοί οι οποίοι την κάνουν. Για παράδειγμα, είμαι σίγουρος ότι η δική μου εξωτερική οπτική για την στρουκτουραλιστική θεραπεία είναι πολύ διαφορετική από αυτή των στρουκτουραλιστών θεραπευτών. Ο καθένας έχει τις δικές του ερμηνείες και τρόπους κατανόησης. Το να βρούμε τον τρόπο να κάνουμε περισσότερο ξεκάθαρες τις διακρίσεις ανάμεσα σε συγκεκριμένες πρακτικές θα ήταν πολύ χρήσιμο.

Michael H: Σε σχέση με αυτές τις διακρίσεις θα ήθελα να κάνω στον Michael μια ερώτηση που έχει σχέση με την ιστορία. Διαβάζω κάποια από τα παλιότερά σου γραπτά. Μερικές φορές έγγραφες περισσότερο στο πλαίσιο της κυβερνητικής και της στρατηγικής. Τι νομίζεις ότι κέρδισες με αυτήν την στροφή;

Michael W: Έχω πάει σε διάφορες περιοχές στην εξερεύνησή μου και σε αυτές τις περιοχές έχω δομήσει την δουλειά μου με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που πηγάζουν από ορισμένες σχολές της οικογενειακής θεραπείας. Πολλές όμως εμπειρίες με έκαναν να εγκαταλείψω αυτές τις απόπειρες. Και από κάποιες έκανα ολοκληρωτική στροφή. Για παράδειγμα στο τέλος της δεκαετίας του '70 η Cheryl White εξέφρασε κάποιες αμφιβολίες για την κατεύθυνση που έπαιρνε η εξερεύνησή μου στην θεραπεία, ότι δηλαδή εμπλεκόμουν σε πολιτικές των σχέσεων που με απομάκρυναν από τις αξίες μου και από το πώς προτιμώ να είμαι στην ζωή μου, συμπεριλαμβανομένου και του ενδιαφέροντος για τις φεμινιστικές ιδέες, τις οποίες κατ' αρχήν η Cheryl μού είχε παρουσιάσει στην αρχή της δεκαετίας του '70. Έτσι, η έκφραση αυτών των ανησυχιών από την Cheryl, το ότι τις εντόπισε και τις ονομάτισε καθώς και η πίστη της ότι μπορώ να βρω άλλους τρόπους, ήταν καθοριστικά για να επιστρέψω στο πνεύμα των προηγούμενων θεραπευτικών πρακτικών μου.

Υπήρχαν επίσης πολλά μεμονωμένα γεγονότα που υπήρξαν σημαντικά. Για παράδειγμα, γύρω στο 1980, έστειλα ένα χειρόγραφο στην Eleanor Werthiem, και μετά από λίγο την συνάντησα όταν επισκέφτηκε την Μελβούρνη. Μου είπε ότι εκτίμησε πολύ εκείνα τα κομμάτια που αναφέρονταν στο τι πραγματικά συνέβαινε στις συζητήσεις μου με τις οικογένειες μικρών παιδιών, αλλά αντιπαρατέθηκε στις προσπάθειές μου να τις σχηματοποιήσω τοποθετώντας τις μέσα στην θεωρία. Η ένστασή της ήταν ευθεία και πολύ σημαντική για εμένα. Διάλεξε τα λόγια της με πολλή προσοχή και συνέχισαν να ηχούν στ' αυτιά μου για πολύ καιρό μετά.

Φυσικά υπήρξαν πολλές άλλες επιρροές στις κατευθύνσεις που πήρα στις εξερευνήσεις μου. Αλλά η επιρροή της Cheryl White καθώς και άλλες συναντήσεις μου με κάποιους ανθρώπους, όπως η Eleanor Werthiem, υπήρξαν πολύ σημαντικές.

Michael H: Αυτό μου φέρνει στο νου ένα απόσπασμα από την Lynn Hoffman (1993). Γράφει:

Κατάλαβα [στις αρχές της δεκαετίας του '80] ότι υπάρχει ασυνείδητος σεξισμός σε όλα τα είδη οικογενειακής θεραπείας. Μέχρι σήμερα οι θεραπευτές το αποδέχονται χωρίς να αναρωτιούνται. Ακόμα κι όταν κάποιοι συνάδελφοι εφαρμόζουν κάποιες φεμινιστικές αρχές στην πρακτική τους, εστιάζονται σε συγκεκριμένα ζητήματα, όπως η κακοποίηση των μητέρων, και δεν αμφισβητούν τα μοντέλα στα οποία έχουν εκπαιδευτεί. Αυτές οι πρακτικές, καθοδηγούμενες κυρίως από άντρες, ξεκίνησαν από τον ήπιο πατερναλισμό κι έφτασαν στην ακραία επικέντρωση στην

ιεραρχία, την σιωπή και τον έλεγχο. Ακόμα και τα φεμινιστικά μοντέλα κράτησαν τους θεραπευτές σε μια θέση εξουσίας σε σχέση με τους ανθρώπους που ζητούσαν την βοήθειά τους. Πώς αλλιώς θα μπορούσαν να τους «ενδυναμώσουν»; Αρχισα να θέτω ερωτήσεις...Να γίνω μια ακόμα ακτιβίστρια έμοιαζε σαν να γινόμουν ένα άλλο είδος ειδήμονα, έτσι προς στιγμήν παρέμεινα σιωπηλή πάνω σε αυτό το ζήτημα. Συνέχισα να ψάχνω για μια λιγότερο ιεραρχικά οργανωμένη οικογενειακή θεραπεία που θα έδινε περισσότερες επιλογές σε όλους μας.

Τι σκέφτεσαι σε σχέση με αυτά;

Michael W: Γνωρίζω ότι η Lynn Hoffman έχει συμβάλει σημαντικά σε μια προσπάθεια για λιγότερο ιεραρχικά οργανωμένη οικογενειακή θεραπεία· στην πραγματικότητα έχει συμβάλει στην εξερεύνηση μιας σειράς ερωτημάτων σ' αυτό το πεδίο. Κι επίσης η Lynn, μαζί με άλλους φεμινιστές οικογενειακούς θεραπευτές, έχει θέσει το θέμα των σχέσεων του φύλου και της εξουσίας μέσα στον θεραπευτικό διάλογο. Πιστεύω ότι αυτό έχει διαφοροποιήσει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η οικογενειακή θεραπεία.

Michael H: Ξέρω ότι η εργασία κάποιων ανθρωπολόγων έχει επηρεάσει την δουλειά σου. Για παράδειγμα στο άρθρο σου «Αποδόμηση και Θεραπεία» (Deconstruction and therapy) ανέφερες τον Κλίφορντ Γκηρτζ (Clifford Geertz):

Η σπαρακτική ερώτηση, ζινή και απαλλαγμένη από την πλάνη, που ο Lionel Trilling κάπου παραθέτει έναν αισθητικό του δεκάτου-ογδόου αιώνα να ρωτάει - - «Πώς γίνεται όλοι να ξεκινάμε ως Πρωτότυπα και να Καταλήγουμε Αντίγραφα;» - - Βρίσκει... μίαν απάντηση που είναι εκπληκτικά καθησυχαστική: είναι η διαδικασία της αντιγραφής που δημιουργεί.

Πώς το αντιλαμβάνεσαι αυτό;

Michael W: Είναι ένας κλαυθμός ο οποίος αφορά στην ανθρωπιστική ουσιοκρατία που υποστηρίζει την ύπαρξη συγκεκριμένων συστατικών και στοιχείων που απαρτίζουν τον εαυτό, ο οποίος βρίσκεται στο κέντρο της ύπαρξης μας. Είναι ένας κλαυθμός ο οποίος θεωρεί ως δεδομένη όχι μόνο την ύπαρξη αυτού του εαυτού, αλλά και την ύπαρξη μιας «αλήθειας» σε σχέση με την ανθρώπινη φύση η οποία βρίσκεται μέσα σε αυτά τα συστατικά και η οποία αντιπροσωπεύει αυτό που είναι «αυθεντικό» σε σχέση με την ανθρώπινη φύση. Αυτό το οποίο θρηνείται είναι αυτή η αυθεντικότητα η οποία χάνεται κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης και του εκπολιτισμού, καθώς και από τις δυνάμεις της απώθησης. Υπάρχουν πολλές σύγχρονες παραλλαγές αυτού του θρήνου οι οποίες στην κουλτούρα της θεραπείας εμπνέουν την γέννηση πρακτικών που καθ' υπόθεσιν βοηθούν τους ανθρώπους να γίνουν πιο αληθινά αυτοί που πραγματικά είναι με το να αμφισβητούν οτιδήποτε θεωρείται ότι μπορεί να είναι καταπιεστικό και να 'απελευθερώνουν' αυτό που θεωρείται ότι είναι αυθεντικό σε σχέση με τον εαυτό· έτσι ώστε η ζωή να εκφράζει με μεγαλύτερη ακρίβεια αυτήν την ουσία.

Ο Κλίφορντ Γκηρτζ είναι ένας ανθρωπολόγος της κουλτούρας που έχει μια μη ουσιοκρατική αντίληψη για την διαμόρφωση της ταυτότητας. Αυτή η αντίληψη αμφισβητεί την μοντέρνα ιδέα ότι υπάρχει ένας εαυτός ο οποίος βρίσκεται στον πυρήνα της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο Γκηρτζ θα ανέστρεφε αυτόν τον κλαυθμό, ο οποίος στην αναστροφή του γίνεται: «Πώς γίνεται να ξεκινάμε όλοι ως Αντίγραφα

και να καταλήγουμε Πρωτότυπα;» Αυτή είναι μια πολύ πιο ενδιαφέρουσα ερώτηση που μας απομακρύνει από τις νατουραλιστικές ερμηνείες της ταυτότητας. Στην ερώτηση αυτή ο Γκρητζ απαντά: «Είναι η διαδικασία της αντιγραφής που δημιουργεί». Με αυτήν την έννοια, περισσότερο από το να γίνουμε πιο αληθινά αυτό που πραγματικά είμαστε, η «δημιουργία» αναφέρεται σε αυτήν την δραστηριότητα που σχηματίζει την ταυτότητα και τελικά μας κάνει κάτι άλλο από αυτό που ήμασταν.

Αυτή η αντιστροφή μας εισάγει στην γοητευτική ενασχόληση με τις ιδιαιτερότητες αλλά και τις συνέπειες των πράξεων των ανθρώπων καθώς αυτοί αναπαράγουν τις ιστορίες της ζωής τους, καθώς διαπραγματεύονται κι επαναδιαπραγματεύονται τις περιγραφές της ταυτότητάς τους. Τραβά την προσοχή μας στις δραστηριότητες των ανθρώπων που σχηματίζουν την ταυτότητά τους: στο βαθμό στον οποίο οι αντιδράσεις τους στα απρόοπτα της ζωής τους οδηγούν πέρα από τα ήδη γνωστά όρια της ύπαρξής τους· στον τρόπο με τον οποίο οι προσπάθειες των ανθρώπων για την διατήρηση της συνοχής στην έκφραση της ταυτότητάς τους, καθώς περιηγούνται σε διαφορετικά πλαίσια, συνεισφέρουν στην επανεξέταση των περιγραφών αλλά και της εμπειρίας αυτής της ταυτότητας· στο πώς η διαχείριση των δυσκολιών, των διλημμάτων και των αντιφάσεων της ζωής δημιουργούν τις δυνατότητες για να σκεφτούν πέρα από αυτό που θα σκέφτονταν κ.ο.κ. Δεχόμενοι την ανεστραμμένη εκδοχή αυτού του θρήνου εστιάζουμε στην δημιουργία του νοήματος ως μια επίτευξη που είναι δομική για την ζωή. Στην προσπάθειά μας να αναπαράγουμε την ταυτότητά μας στις δραστηριότητες της ζωής, οι άνθρωποι καταλήγουμε να δημιουργούμε. Η αναδημιουργία της ταυτότητας περιλαμβάνει την διαδικασία της αντιγραφής, αλλά είναι πολύ περισσότερα από αυτό.

Jeff: Αυτό το οποίο θα ήθελα να σχολιάσω είναι οι πραγματικές συνέπειες της κατασκευής του Γκρητζ. Για μένα η αντιστροφή αυτού του κλαυθμού έχει ως συνέπεια να χαλαρώνει την πίεση που δεχόμαστε. Αν δεν υπάρχει άτομο ή πράγμα το οποίο υποτίθεται ότι πρέπει να πραγματωθεί, με το οποίο να πρέπει να συγκριθώ, ακόμα κι αν προσπαθώ να το αντιγράψω ή αν λειτουργώ με έναν τέτοιο τρόπο, είμαι απελευθερωμένος από αυτό το είδος των κρίσεων που βασίζονται σε κάποια φανταστικά «αυστηρά» κριτήρια. Είμαι ελεύθερος να πανηγυρίσω τις διαφορετικότητες.

Michael H: Θα σας πείραζε αν άλλαζα λίγο την πορεία της συζήτησης κι έθετα ένα διαφορετικό ερώτημα; Ας το διατυπώσω με ένα απόσπασμα από αυτά που είπες σε μια προηγούμενη συζήτηση, Michael, σε σχέση με την μεταβίβαση και τις τεχνολογίες της εξουσίας:

Αλλά αυτές οι τεχνολογίες δεν είναι απλώς οι ιστορικές προϋποθέσεις για το φαινόμενο της μεταβίβασης. Η μεταβίβαση μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως το ίχνος των σχέσεων εξουσίας που είναι πολύ παρούσες... Έτσι μια ισχυρή και συνεχόμενη εμπειρία μεταβίβασης μπορεί να κάνει τους ανθρώπους να πιστέψουν ότι βρίσκονται σε μια κατάσταση καθυπόταξης σε μια ανελαστική σχέση εξουσίας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην κυριαρχία. Αυτή η προσέγγιση της μεταβίβασης δίνει την δυνατότητα για δράσεις που θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την άρνηση αυτής της σχέσης εξουσίας.

Δεν θέλω να παρερμηνευθώ σε αυτό το σημείο. Δεν λέω ότι δεν υπάρχει το φαινόμενο της μεταβίβασης. Και καταλαβαίνω ότι υπάρχουν αυτοί οι οποίοι θα δικαιολογούσαν την ύπαρξη του φαινομένου αυτού με την ιδέα ότι δημιουργεί ένα πλαίσιο για να δουλετούν θέματα προσωπικής αυθεντίας και ούτω καθ' εξής. Αλλά

νομίζω ότι υπάρχει μια πολιτική σε σχέση με αυτό το φαινόμενο και θα θέσω ερωτήματα σε σχέση με την συνειδητή και την όχι τόσο συνειδητή αναπαραγωγή αυτών των πολιτικών στο θεραπευτικό πλαίσιο. Και θα ήθελα επίσης να εξερευνήσω αυτά τα ερωτήματα που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στο γκρέμισμα των θεραπευτικών δομών που αναπαράγουν αυτό το φαινόμενο (White στο Hoyt & Cobs, 1996, p.50)

Λοιπόν, πώς βλέπεις αυτές τις πολιτικές που σχετίζονται με αυτό το φαινόμενο; Και τι ερωτήσεις θα έθετες σε σχέση με αυτό;

Michael W: Αν κάποιος έχει την εμπειρία της μεταβίβασης στην θεραπεία μαζί μου, τότε ενδιαφέρομαι να μάθω με ποιους τρόπους μπορεί να έχω συμμετάσχει στην αναπαραγωγή συγκεκριμένων σχέσεων εξουσίας. Θέλω να εξερευνήσω πώς μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα θεραπευτικό πλαίσιο που να συνεισφέρει στην επίγνωση της δική μου συμμετοχής, συνειδητά ή ασυνείδητα, στην αναπαραγωγή σχέσεων εξουσίας που θα μπορούσαν να παρεκκλίνουν και να γίνουν σχέσεις κυριαρχίας. Αυτό συμβαίνει όταν μιλώ έχοντας ως δεδομένη την προνομιακή μου θέση χωρίς να το αντιλαμβάνομαι. Ή μπορεί να είναι ο τρόπος που κάθομαι ή ο τρόπος που τοποθετώ το σώμα μου στον χώρο, που μπορεί να δηλώνει μια σχέση εξουσίας βασισμένη στο φύλο. Οτιδήποτε. Με ενδιαφέρουν οι δυνατότητες που έχουμε ώστε να κάνουμε αυτές τις σχέσεις εξουσίας πιο ορατές καθώς και τις πραγματικές και ενδεχόμενες συνέπειές τους, έτσι ώστε σε κάποιο βαθμό τουλάχιστον να μπορούμε να τις διαχειριστούμε. Εσείς τι σκέφτεστε σε σχέση με αυτό;

Jeff: Με ενδιαφέρει το πώς οι πρακτικές αποκέντρωσης του θεραπευτή μπορούν να βοηθήσουν στο να μειωθούν οι πιθανότητες εμφάνισης αυτού που ονομάζουμε μεταβίβαση. Είμαι επίσης περίεργος σε σχέση με την σημασία των ιστοριών για τη συμβουλευτική διαδικασία που οι άνθρωποι μπορεί να φέρουν και τι διαφορά μπορεί αυτό να κάνει.

Michael W: Και δεν πρόκειται μόνο για τις ιδιωτικές ιστορίες συγκεκριμένων ατόμων. Στην αναζήτηση θεραπείας οι άνθρωποι πολύ συχνά έρχονται σε ένα γραφείο το οποίο είναι ένας επίσημος χώρος και η αυθεντία του θεραπευτή θεωρείται δεδομένη. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που συνεισφέρουν σε αυτή τη σχέση εξουσίας που μπορεί να δημιουργήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννιέται αυτό που ονομάζουμε μεταβίβαση.

Michael H: Ίσως ιδιαίτερα σε μια θεραπεία με θεραπευτή άντρα και πελάτη γυναίκα είναι πάρα πολύ εύκολο να εκπέσουμε στην αναπαραγωγή των στερεοτυπικών πολιτικών του φύλου. Αυτή η αναπαραγωγή είναι επίσης πολύ πιθανή στην θεραπεία ατόμων που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση, όπως έχει γράψει η Rachel Hare-Mustin (1992, 1994).

Michael W: Η Rachel Hare-Mustin είχε, κι εξακολουθεί να έχει, μια πολύ σημαντική και πειστική φωνή στο πεδίο των σχέσεων εξουσίας στην τοπική κουλτούρα, συμπεριλαμβανομένης της σχέσης εξουσίας με βάση το φύλο στην θεραπεία. Συνεχώς εργάζεται για να ενθαρρύνει την θεραπευτική κοινότητα να αναγνωρίσει τις σχέσεις εξουσίας και να τις θέσει ως προτεραιότητα στην μελέτη της θεραπευτικής πρακτικής.

Michael H: Κι εσύ έχεις μιλήσει και γράψει για το πόσο σημαντικό είναι να τεθεί αυτό ως προτεραιότητα.

Michael W: Έχω γράψει σχετικά με το ενδεχόμενο οι εγγενείς διαφορές στην εξουσία μέσα στο θεραπευτικό πλαίσιο να έχουν αρνητική επίπτωση στη ζωή αυτών που έχουν κακοποιηθεί καθώς και σχετικά με τις πρακτικές ανάληψης αυτής της ευθύνης από τη μεριά του θεραπευτή σε αυτά τα πλαίσια (1995). Πιστεύω ότι αυτά είναι πολύ σχετικά και σημαντικά θέματα.

Μπορούμε επίσης να εφαρμόσουμε κι άλλες πρακτικές ανάληψης αυτής της ευθύνης κατά τη διάρκεια του θεραπευτικού διαλόγου. Για παράδειγμα μπορούμε να θέσουμε ερωτήσεις που μειώνουν την πιθανότητα αυτές οι διαφορές στην εξουσία να έχουν «τοξικές» συνέπειες. Μπορούμε συστηματικά να συμβουλευόμαστε τους ανθρώπους για την πορεία των συζητήσεών μας:

- *Πώς πηγαίνει αυτή η συζήτηση για σένα;*
- *Συζητάμε γι' αυτό που είναι σημαντικό να συζητάμε ή είμαστε εκτός 'τροχιάς';*
- *Αυτή η συζήτηση ταιριάζει με αυτά που θα ήθελες να κουβεντιάσεις όταν ήρθες εδώ;*
- *Μπορείς να μου πεις πώς πηγαίνει αυτή η συζήτηση για σένα; Αυτό θα μας βοηθήσει να δούμε πώς θα συνεχίσουμε.*
- *Νομίζω ότι βρισκόμαστε σε ένα σημείο στην κουβέντα μας από το οποίο θα μπορούσαμε να πάρουμε πολλές διαφορετικές κατευθύνσεις. Η κάθε μια από αυτές θα μας οδηγούσε σε διαφορετικές εξερευνήσεις της ζωής σου και των σχέσεών σου. Θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σου τις σκέψεις μου και μετά να σε συμβουλευτώ σε σχέση με δυο ζητήματα: άλλες ιδέες που μπορεί να έχεις εσύ σε σχέση με την πορεία αυτής της κουβέντας και ποιες από όλες αυτές τις κατευθύνσεις θα σε ενδιέφερε περισσότερο.*

Εκτός από όλα τα άλλα, αυτές οι ερωτήσεις κάνουν ξεκάθαρο ότι δεν μπορούμε να υποθέτουμε ότι γνωρίζουμε ποιες συζητήσεις είναι σχετικές και κατάλληλες για τους άλλους κι ότι ο θεραπευτής ή η θεραπεύτρια δεν είναι αυθεντία στο τι είναι καλύτερο για τους άλλους.

Jeff: Συμφωνώ απολύτως κι αυτό με γυρίζει πίσω στην συζήτηση για την μεταβίβαση. Αν σκεφτώ τις ελάχιστες φορές που ένιωσα ότι συνέβαινε αυτό το φαινόμενο, θεωρώ ότι είχα 100% συμμετοχή σε αυτό. Στην αποδόμηση αυτού που συνέβαινε θα έβλεπα ότι είχα τοποθετήσει τον εαυτό μου σε θέση εξουσίας ή στην θέση αυτού που ρυθμίζει την εμπειρία αυτών που είχαν έρθει να ζητήσουν βοήθεια. Νομίζω ότι θα ήταν ενδιαφέρον να σκεφτούμε ποιες είναι οι πρακτικές της θεραπείας και των θεραπειών που δομούν το φαινόμενο της μεταβίβασης.

Michael H: Ως μέρος της αποδόμησης αυτών των πρακτικών θα με ενδιέφερε πώς οι θεραπευτές θα μπορούσαν να αρχίσουν να μαθαίνουν για και από τους ανθρώπους που ζητούν την βοήθειά τους σε αντίθεση με το να εμφανίζονται σαν να τους «αξιολογούν» και να τους ελέγχουν. Πώς μπορούμε να βεβαιωθούμε ότι δεν «βαθμολογούμε» αυτούς τους ανθρώπους;

Michael W: Με ενδιαφέρει πάρα πολύ αυτό που λες. Ανήκουμε σε μια κουλτούρα που αξιολογεί. Η εποχή μας θα μπορούσε να ονομαστεί «εποχή της διαβάθμισης».

Είναι η εποχή των «πινάκων αξιολόγησης». Η παρούσα εποχή είναι η εποχή του αναπτυξιακού συνεχούς. Όταν ιχνηλατούμε την ιστορία αυτής της κουλτούρας της αξιολόγησης μπορούμε να δούμε πώς οι μοντέρνες διαδικασίες κρίσης των ανθρωπίνων πράξεων είναι άμεσα συνδεδεμένες και στην υπηρεσία της αναπαραγωγής των δεδομένων νορμών.

Ακόμα και οι νόρμες που αφορούν το πώς ζούμε. Τα μοντέρνα συστήματα εξουσίας υποχρεώνουν τους ανθρώπους στην «πειθαρχία του εαυτού». Μέσω της πειθαρχίας του εαυτού οι άνθρωποι μπορούν να καλύψουν το κενό που υπάρχει ανάμεσα σε αυτούς και στις δομημένες νόρμες της κουλτούρας μας. Και μέσω αυτών των πρακτικών αξιολόγησης και ελέγχου για τις οποίες μίλησες, οι θεραπευτές γίνονται υπηρέτες αυτής της «τεχνολογίας της πειθαρχίας».

Jeff: Παρατηρώ ότι το κάνω αυτό. Όλοι το κάνουμε. Θυμάμαι ότι σήμερα στο εργαστήρι είπες σε κάποιον: «Αυτή είναι μια πολύ καλή ερώτηση». Τέτοιες εκφράσεις που φανερώνουν αξιολόγηση λέγονται από συνήθεια, χωρίς πολλή σκέψη. Αυτό που νομίζω ότι πραγματικά εννοούσες είναι ότι «με ενδιαφέρει αυτό που λες» ή κάτι τέτοιο.

Michael W: Σίγουρα είναι διαφορετικό να πεις: «Αυτό με ενδιαφέρει κι εμένα» ή «Κι εμένα μου εγείρει την φαντασία».

Michael H: Οι θετικές κρίσεις, ακόμα κι αν έχουν καλά κίνητρα, επίσης εξυπηρετούν την ιδέα της καλής επίδοσης. Είναι λίγο πολύ το ίδιο.

Michael W: Συμφωνώ.

Jeff: Σε ένα άλλο σημείο μιλούσες σήμερα Michael (White) για την διατύπωση των αξιώσεων που κανείς προτιμά για τον εαυτό του. Όταν κάποιος ζητά την βοήθειά μας και μιλά για τις ελπίδες του και την επιθυμία του για αλλαγή, υπάρχει μέσα στην θεραπευτική κουλτούρα η τάση να αγνοούμε αυτές τις αξιώσεις και να είμαστε κυνικοί απέναντί τους. Αυτό που νομίζω ότι έλεγες είναι ότι ως θεραπευτές θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε ένα πλαίσιο στο οποίο αυτές οι αξιώσεις θα μπορούν να διατυπωθούν και αυτό θα έκανε διαφορά στην ζωή των ανθρώπων. Μπορείς να πεις κάτι περισσότερο γι' αυτό;

Michael W: Νομίζω ότι το να αρπάζουμε την ευκαιρία και να περιγράψουμε με πλούσιο τρόπο τις αναζητήσεις των ανθρώπων έχει ως αποτέλεσμα να τις προάγει. Με αυτό τον τρόπο η θεραπεία μπορεί να γίνει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο να διατυπώνονται οι αξιώσεις που ο καθένας προτιμά για την ταυτότητά του, για τους τρόπους που θέλει να υπάρχει σε αυτόν τον κόσμο· κι αυτή είναι η δουλειά μας, να δημιουργήσουμε τον χώρο μέσα στον οποίο οι άνθρωποι θα μπορούν να εκφράσουν αυτές τις αξιώσεις και να συνεισφέρουμε στην δημιουργία των πλαισίων μέσα στα οποία αυτές οι αξιώσεις θα εκφράζονται και θα αναγνωρίζονται από τους άλλους με τρόπους που τις επικυρώνει. Νομίζω ότι αυτό δομεί κατά τρόπο πολύ ισχυρό την ζωή των ατόμων. Σε καμία περίπτωση δεν νομίζω ότι είναι βοηθητικό για τους ανθρώπους που ζητούν την βοήθειά μας να ανταποκρινόμαστε με κυνισμό. Δυστυχώς οι νέοι το υφίστανται πολύ συχνά αυτό σε σχέση με τις αξιώσεις τους για την ταυτότητά τους: «Λένε ότι θέλουν να αφήσουν πίσω τους αυτά τα προβλήματα διότι αυτό είναι που θέλουν να σε κάνουν να σκεφτείς», ή «Με το να προχωρούν στις αλλαγές με τον δικό

τους τρόπο, απλώς σου ρίχνουν στάχτη στα μάτια. Απλώς θέλουν να σε κάνουν να το πιστέψεις».

Αλλά δεν είμαστε υποχρεωμένοι να συμπράξουμε με αυτό το δόγμα της αμφιβολίας. Μπορούμε να ανταποκριθούμε στις αξιώσεις της ταυτότητας με τρόπο που να τις τιμά, που να δίνει τις δυνατότητες στους ανθρώπους να τις περιγράψουν με τρόπο που να τις εμπλουτίζει, και να συμμετέχουμε στην δημιουργία των χώρων στους οποίους αυτές οι αξιώσεις θα εκφράζονται. Μετά μπορούμε να συμβουλευτούμε τους ανθρώπους για το ποιες θεωρούν ότι είναι οι συνέπειες της έκφρασης αυτών των αξιώσεων στην ζωή και στις σχέσεις τους, και να τους ενθαρρύνουμε να αξιολογήσουν αυτές τις συνέπειες.

Michael H: Θα ήθελα να ρωτήσω μια άλλη σημαντική ερώτηση. Ακούω συχνά τελευταία να αναφέρονται στην αφηγηματική θεραπεία ως κοινωνικό κίνημα, ή σαν κάποιο είδος φιλοσοφίας της απελευθέρωσης. Σε κάποιους κύκλους θεωρείται πολιτικά αριστερή. Έχεις ακούσει αυτές τις απόψεις; Είναι στις προθέσεις σου να θεωρείται η αφηγηματική θεραπεία κάτι απ' όλα αυτά;

Michael W: Έχω ακούσει ανθρώπους να μιλάνε για την αφηγηματική θεραπεία με αυτόν τον τρόπο και φοβάμαι ότι αυτές οι περιγραφές θα μπορούσαν να ευτελίσουν και να υποβαθμίσουν τις πολύ σημαντικές συνεισφορές, τα επιτεύγματα και το θάρρος πολλών κοινωνικών κινημάτων. Δεν γνωρίζω κανέναν θεραπευτή που να έχει βάλει σε κίνδυνο την ζωή του και την ασφάλεια της οικογένειάς του, που να έχει απεμπολήσει την σιγουριά του ή να έχει εξοριστεί λόγω της εμπλοκής του με την αφηγηματική θεραπεία. Δυστυχώς οι άνθρωποι που συμμετέχουν στα κοινωνικά κινήματα ή ακόμα σε πρωτοβουλίες που διαπνέονται από την φιλοσοφία της απελευθέρωσης, πολύ συχνά έχουν υποστεί αυτές τις συνέπειες.

Υπάρχουν κι άλλοι λόγοι για τους οποίους κατά τη γνώμη μου η περιγραφή της αφηγηματικής θεραπείας ως κοινωνικού κινήματος δεν είναι σωστή. Δεν μπορώ να καταλάβω πώς η αφηγηματική θεραπεία θα μπορούσε να δομηθεί ως κοινωνικό κίνημα ή ως ένα είδος φιλοσοφίας της απελευθέρωσης. Τα κοινωνικά κινήματα κατά την άποψή μου έχουν μια ευρεία βάση και εστιάζονται σε κάποιο θέμα, πολύ συχνά θέτοντας ζητήματα που αφορούν την γενικότερη κοινωνική δικαιοσύνη από διάφορες πολιτικές πλατφόρμες. Με αυτήν την έννοια δεν νομίζω ότι υπάρχει κάτι στην αφηγηματική θεραπεία που θα δικαιολογούσε τον χαρακτηρισμό της ως κοινωνικό κίνημα ή φιλοσοφία της απελευθέρωσης.

Επίσης η φιλοσοφία της απελευθέρωσης εστιάζεται πρωταρχικά στις δυνάμεις της καταπίεσης και της καταστολής. Και ως αποτέλεσμα της σύνδεσής τους με τον απελευθερωτικό ουμανισμό, αυτά τα κινήματα συνήθως ενσωματώνουν ένα ισχυρό όραμα ή αφήγηση για το πώς τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά σε αυτόν τον κόσμο. Αντιδιαστέλλετε αυτό με το θεματολόγιο το οποίο είναι σαφές στην αφηγηματική θεραπεία. Πρόκειται για την έρευνα σε τοπικό επίπεδο για το τι συμβαίνει, πώς τα πράγματα γίνονται διαφορετικά από ό,τι ήταν, ή η πιθανότητα να γίνουν διαφορετικά από το πώς είναι. Πρόκειται για την πλούσια περιγραφή των γνώσεων και των δεξιοτήτων της ζωής που εκφράζονται μέσα στη θεραπεία, και για την εξερεύνηση των δυνατοτήτων, των ορίων και των πιθανών κινδύνων που συνδέονται με το πώς τα πράγματα είναι και με το πώς γίνονται διαφορετικά από αυτά που ήταν. Παρ' ότι πιστεύω ότι αυτή η έμφαση θέτει τους όρους για μια κοινωνικά και πολιτικά ευαίσθητη πρακτική, θα ήθελα να επαναλάβω ότι δεν υπάρχει τίποτα σε σχέση με την αφηγηματική θεραπεία που θα μπορούσε να δικαιώσει τον χαρακτηρισμό της ως κοινωνικό κίνημα.

Michael H: Νομίζω, αν καταλαβαίνω καλά αυτά που λες, ότι μια διάκριση έχει να κάνει με τον τρόπο με τον οποίο οι αφηγηματικές πρακτικές προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο οι άνθρωποι να μπορούν να αναγνωρίσουν τι είναι αυτό που προτιμούν για την ζωή τους και να αξιολογήσουν τις επιπτώσεις αυτών των προτιμήσεων. Οι άνθρωποι που συμβουλευονται έναν θεραπευτή κάνουν επιλογές σε σχέση με την κατεύθυνση που θέλουν να ακολουθήσουν και δεν ακολουθούν τη κατεύθυνση ή το θεματολόγιο που θέτει ο θεραπευτής.

Michael W: Νομίζω ότι αυτό είναι μέρος αυτού που συζητάμε. Είναι σα να λέμε: «Λοιπόν, τα πράγματα δεν είναι ακριβώς όπως φαίνονται», ή «Τα πράγματα δεν είναι απαραίτητο να είναι όπως είναι», ή «Όλες αυτές οι δεδομένες βεβαιότητες δεν είναι τελικά τόσο δεδομένες».

Michael H: Έχω άλλη μια ερώτηση. Ο Καρλ Τομ (Karl Tomm), συζητώντας το άρθρο σου «Αποδόμηση και θεραπεία» (Deconstruction and Therapy), έγραψε:

Αυτό το οποίο θα ήθελα να δω περισσότερο στα εργαστήρια και στα γραπτά του Michael White είναι η ετοιμότητά του να εφαρμόσει ανοικτά και ρητά την κριτική του στη γνώση κι εξουσία, κατά την διάρκεια της δικής του διδασκαλίας. Αυτή η επιθυμία ξεκινά από το ενδιαφέρον μου για την κυβερνητική δευτέρας τάξεως. Ίσως είναι ανεδαφικό να περιμένω κάτι τέτοιο γιατί αυτό θα υπονόμει την αποτελεσματικότητα της κριτικής του ενάντια σε αυτές τις θεωρίες και πρακτικές που θεωρεί ότι παθολογικοποιούν. Από την άλλη μεριά αναρωτιέμαι συχνά αν η επιδεκτικότητα των άλλων επαγγελματιών θα μπορούσε να βελτιωθεί αν γινόταν ο ίδιος πιο ανοικτός και πιο αυτό-στοχαστικός ως προς αυτό το σημείο. Πρέπει να προσθέσω ωστόσο ότι στην κλινική του δουλειά ο Michael είναι πολύ προσεκτικός και κριτικός στην δική του εξουσία. Πάντα παρακολουθεί προσεκτικά την επιρροή του πάνω στους πελάτες του και μάλιστα πρόσφατα ξεκίνησε να τους παρακινεί να τον ελέγχουν για τις ερωτήσεις που τους κάνει. Με αυτόν τον τρόπο τους προσκαλεί να είναι πιο ενήμεροι για την επιρροή που έχει πάνω τους. Παρ' όλα αυτά, αυτή η προσοχή για την δική του εξουσία στην διάρκεια της θεραπείας δεν έχει ακόμα ενσωματωθεί πλήρως στην διδασκαλία του στα εργαστήρια, ούτε η δική του εξουσία ως πρόσωπο με μεγάλη προσφορά στον χώρο γίνεται αντικείμενο κριτικής στις παρουσιάσεις του. Ίσως αυτές τις εξελίξεις να τις δούμε στο μέλλον.(1993)

Πώς θα απαντούσες σε αυτές τις ανησυχίες του Καρλ;

Michael W: Πάντα εκτιμώ την προσοχή που δίνει ο Καρλ Τόμμ στις σχέσεις εξουσίας μέσα στην θεραπεία. Είναι ένας καλός φίλος που πάντα προσφέρει προκλήσεις και προσκλήσεις για να καταπιαστούμε με ερωτήματα που αφορούν διάφορα ζητήματα. Η φωνή του πάνω σε αυτό το θέμα είναι πολύ σημαντική, ειδικά σε έναν χώρο όπου δεν είχαν καθόλου τεθεί αυτά τα ερωτήματα. Και δεν πιστεύω ότι αυτή η κριτική θα υπονόμει την άρνησή μου στους λόγους που παθολογικοποιούν. Στην πραγματικότητα κάθε στοχασμός πάνω στις σχέσεις εξουσίας σε αυτόν τον χώρο δε μπορεί παρά να ενισχύσει αυτήν την κριτική. Συμφωνώ ότι θα ήταν χρήσιμο όλοι αυτοί που παρουσιάζουν στα εργαστήρια και είναι σε θέση επιρροής να θέτουν με κριτική σκοπιά το θέμα της επιρροής, με έναν τρόπο που θα μπορούσε να συνεισφέρει στην εξερεύνηση των σχέσεων εξουσίας που συνδέονται με αυτήν την

επιρροή, είτε πρόκειται για τη σχέση του θεραπευτή με αυτόν που ζητά την υπηρεσία του, είτε για τη σχέση του εισηγητή με τον συμμετέχοντα στο εργαστήρι· μια εξερεύνηση που μερικώς μορφοποιείται με ερωτήσεις του τύπου: «Ποια είναι τα ενδεχόμενα που συνδέονται με τη σχέση εξουσίας;», «Ποια είναι τα όριά τους», «Και ποιοι είναι οι κίνδυνοι αυτής της σχέσης εξουσίας;». Καταπιάνομαι με διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης αυτής της κριτικής σε σχέση με τη δουλειά μου ως θεραπευτής και ως εισηγητής σε εργαστήρια, και με έχουν ενθαρρύνει οι σκέψεις του Καρλ Τομμ πάνω σε αυτήν. Σε αντιδιαστολή με τη στάση «όλα επιτρέπονται», η μεταστρουκτουραλιστική έρευνα συνεισφέρει στην στάση «τίποτα δεν επιτρέπεται»· τίποτα δεν επιτρέπεται χωρίς έλεγχο, συμπεριλαμβανομένων και των αφηγηματικών πρακτικών καθώς και της συμμετοχής μας στις σχέσεις εξουσίας στις οποίες εφιστά την προσοχή μας ο Καρλ Τομμ.

Michael H: Αισθάνεσαι καμιά φορά ότι παθολογικοποιείς αυτούς που παθολογικοποιούν; Ότι επιπλήτεις τους ψυχιάτρους που δίνουν την διάγνωση της «Διαταραχής Ελαττωματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας» ή της «Οριακής Διαταραχής Προσωπικότητας».

Michael W: Το να παθολογικοποιήσεις κάποιον απαιτεί ο ίδιος να υιοθετήσεις τον λόγο που παθολογικοποιεί καθώς και τις πολύ διακριτές και γνωστές στρουκτουραλιστικές πρακτικές. Προσπαθώ να μην εμπλακώ σε κανένα από τα δύο (αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν εμπλέκομαι σε σχέσεις εξουσίας). Δεν επιπλήττω τους ψυχιάτρους, ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, συμβούλους, σχολές ή τις συγκεκριμένες θεωρητικές υπαγωγές κάθε επαγγελματικής ειδικότητας. Και δεν έχω πάρει θέση υπέρ ή εναντίων των ταμπελών. Αντιθέτως ενδιαφέρομαι να καταλάβω τι σημαίνουν αυτές οι ταμπέλες για τους ανθρώπους, τι κάνουν εφικτό, ποιον εξυπηρετούν περισσότερο και ποιον λιγότερο, και να εξερευνήσω ποια είναι τα πραγματικά και ενδεχόμενα όρια και οι κίνδυνοι αυτών των ταμπελών. Αλλά πάντα αμφισβητώ τους λόγους που παθολογικοποιούν, που τόσο συστηματικά απαξιώνουν την ζωή των ανθρώπων, που περιθωριοποιούν και απορρίπτουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που φέρνουν μαζί τους μέσα στην θεραπευτική αρένα· γνώσεις και δεξιότητες που έχουν γεννηθεί μέσα στην ιστορία της ζωής τους και της σχέσης τους με άλλους ανθρώπους. Και συστηματικά αμφισβητώ την δεδομένη κουλτούρα της υπεροψίας στην ψυχοθεραπεία.

Jeff: Νομίζω ότι είναι σημαντικό να σκεφτούμε πώς αμφισβητούμε αυτές τις πρακτικές που παθολογικοποιούν.

Michael W: Άσε με απλώς να προσθέσω ότι στην αμφισβήτηση και την κριτική των πρακτικών που παθολογικοποιούν, δεν με ενδιαφέρει καθόλου να πάρω μέρος στην δημιουργία νέων νομών η οποίες να ενθαρρύνουν ή να ζητούν από τους θεραπευτές να μετρούν και να αξιολογούν τον εαυτό τους. Το ότι συνεχίζω να θέτω αυτά τα ερωτήματα και τις ενστάσεις δεν προσδιορίζει αναγκαστικά τις πρακτικές των άλλων θεραπευτών. Υπάρχουν πολλές εναλλακτικές δυνατότητες να εργαστούμε με τους ανθρώπους που ζητούν την βοήθειά μας χωρίς να αναπαράγουμε τους λόγους της ψυχοπαθολογίας.

Michael H: Αυτό φαίνεται να είναι ένα καλό σημείο για να τελειώσουμε. Σας ευχαριστώ Michael και Jeff. Χαίρομαι πολύ που είχαμε την ευκαιρία να κάνουμε αυτή τη συζήτηση.

Αναφορές

- Bachelard, G. 1969: *The Poetics of Space*. Boston: Beacon Press
- Cowley, G. & Springen, K. 1995, April 17: "Rewriting life stories." *Newsweek*, pp.70-74.
- Geertz, C. 1986: "Making experiences, authoring selves." In V. Turner & E. Bruner (eds), *The Anthropology of experience*. Chicago: University of Illinois Press.
- Hare-Mustin, R. 1992: "Cries and whispers: The psychotherapy of Anne Sexton." *Psychotherapy*, 29:406-409.
- Hare-Mustin, R. 1994: "Discourse in the mirrored rooms: A postmodern analysis of therapy." *Family Process*, 33:19-35.
- Hoffman, L. 1993: *Exchanging Voices: A collaborative approach to family therapy*. London: Karnac Books.
- Hoyt, M.F. (ed) 1994: *Constructive Therapies*. New York: Guilford Press.
- Hoyt, M.F. (ed) 1996: *Constructive Therapies, Volume 2*. New York: Guilford Press.
- Hoyt, M.F. (ed) 1998: *The Handbook of Constructive Therapies*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Hoyt, M.F. 2000: *Some Stories are Better than Others: Doing what works in brief therapy and managed care*. Philadelphia: Brunner/Mazel.
- Minuchin, S. 1992: "The restored history of family therapy." In J.K. Zeig (ed), *The Evolution of Psychotherapy: The second conference* (pp. 3-12). New York: Brunner/Mazel.
- Simon, R. 1996: "It's more complicated than that: An interview with Salvador Minuchin." *Family Therapy Networker*, 20(6):50-56.
- Tomm, K. 1993: "The courage to protest: A commentary on Michael White's work." In S. Gilligan & R. Price (eds), *Therapeutic Conversations* (pp. 62-80). New York: Norton.
- White, M. 1995: *Re-Authoring Lives: Interviews and essays*. Adelaide: Dulwich Centre Publications.
- White, M., Hoyt, M.F. & Combs, G. 1996: "On ethics and the spiritualities of the surface: A conversation with Michael White." In M.F. Hoyt (ed), *Constructive Therapies, Volume 2* (pp. 33-59). New York: Guilford Press.
- Zimmerman, J. & Dickerson, V.C. 1996: *If problems talked: Narrative therapy in action*. New York: Guilford Press.